

Врахування передумов обґрунтування якісно нової парадигми реформування сфери ЖКГ (визначення реальних потреб відтворення функціонуючого соціалізованого капіталу та пануючих тенденцій еволюційного процесу в цій сфері), а також узагальнення результатів аналізу процесу реформування дозволяє визначити нову парадигму реформування сфери ЖКГ як соціально-інтеграційну. Вона покликана забезпечити умови розширеного відтворення функціонуючого в цій сфері і сконцентрованого в її інфраструктурі соціалізованого капіталу та покликана подолати наслідки дезінтеграції і відкидання сфери ЖКГ на периферію соціально-економічної системи України.

1. Дорофієнко В.В., Гончаров В.М., Лобас В.М., Алфьорова І.С., Гончаров Є.В. Фінансовий та організаційно-інституційний механізм державного управління розвитком соціально-економічної інфраструктури: Монографія. – Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2010. – 200 с.

2. Куценко В.І., Удовиченко В.П., Остафійчук Я.В. Соціальна держава (проблеми розвитку методології). – К.: Заповіт, 2003. – 245 с.

3. Куценко В.І. Теоретико-методологічні підходи до забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку // Стратегія забезпечення сталого розвитку України. – К.: РВПС України НАН України, 2008. – Ч.1. – С.99-102.

4. Осипенко І.Н. Реформирование управления жилищного хозяйства требует совершенствования методического и нормативного обеспечения // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами: Зб. наук. праць ДонДУУ. Серія «Державне управління». Т.ІХ, вип. 132. – Донецьк: ДонДУУ, 2009. – С.45-51.

Отримано 30.09.2010

УДК 332.872.23

Т.В.СЬОМКІНА, д-р екон. наук, О.О.ПЕРЬКОВА
Макіївський економіко-гуманітарний інститут

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЯК ЗМІШАНОГО СУСПІЛЬНОГО БЛАГА

Висвітлюються проблеми взаємозалежності послуг ЖКГ з точки зору їх суспільної та приватної значущості для споживача. Розглядаються основні концепції суспільної складової послуг підприємств системи житлово-комунального господарства та можливостей застосування до них теорій, що аналізують приватні послуги.

Освещаются проблемы взаимозависимости услуг ЖКХ с точки зрения их общественной и частной значимости для потребителя. Рассматриваются основные концепции общественной составляющей услуг предприятий системы жилищно-коммунального хозяйства и возможности использования ими теорий, которые анализируют частные услуги.

The article is devoted to the problems of house interdependence services from point of their public and private meaningfulness. The basic conceptions of public constituent of enterprises of the system of housing and utilities economy and possibilities of application of theories that analyze private services are considered.

Ключові слова: житлово-комунальні послуги, суспільне благо, приватне благо, змішане благо, локальне благо, система житлово-комунального господарства.

Ринкова економіка характеризується наявністю конкурентних відносин між окремими економічними суб'єктами. В конкурентній боротьбі серед підприємств, що пов'язані із задоволенням життєво необхідних потреб людини, мають брати участь також підприємства системи житлово-комунального господарства, які надають житлово-комунальні послуги. В сучасних умовах житлово-комунальна сфера міського господарства є одним з пріоритетних напрямів дослідження як в нашій країні, так і в країнах, що знаходяться в умовах формування ринкової економіки. Проблеми надання житлово-комунальних послуг як особливих благ необхідних в будь-яких умовах і на будь-якому рівні розвитку соціально-економічної системи суспільства сьогодні стають особливо значущими. Саме це робить аналіз даних проблем сьогодні актуальним.

Питаннями теорії суспільних та приватних благ займаються такі вітчизняні вчені, як С.Жильцов [2], Л.Якобсон [3] та ін. Але питання формування протиріч та узгодження економічних інтересів у сфері виробництва суспільних і приватних благ недостатньо досліджено в якості самостійного предмета у вітчизняній науковій літературі. Основою для дослідження даних питань є фундаментальні праці з теорії суспільних благ та суспільного сектора економіки таких зарубіжних авторів, як Дж.Хікс [4] та ін. Подальший розвиток ця теорія знайшла у працях Дж. Стигліца [5] та ін. Разом з цим залишаються недостатньо дослідженими питання розглядання житлово-комунальних послуг як суспільних і приватних благ, що й обумовило мету та завдання даної статті.

Згідно із Законом України «Про житлово-комунальні послуги» ці послуги є результатом господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та перебування осіб у жилих і нежилых приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил [1]. Підприємства системи житлово-комунального господарства є складовою матеріально-побутової сфери соціальної інфраструктури і забезпечують процес реалізації суспільних та особистих потреб населення шляхом надання житлово-комунальних послуг. В економічній теорії існує багато підходів до визначення видів благ, що обумовлює особливості їх надання та ціноутворення на них. Місце житлово-комунальних послуг в загальноприйнятій систематизації благ представлено на рис.1.

Як видно з рис.1, житлово-комунальним послугам притаманні різні характеристики економічних благ, але, на нашу думку, найбільш

важливим є те, що окремі послуги підприємств системи житлово-комунального господарства можна віднести до складу суспільних благ, а інші є приватними благами, незважаючи на те, що вони надаються підприємствами однієї сфери.

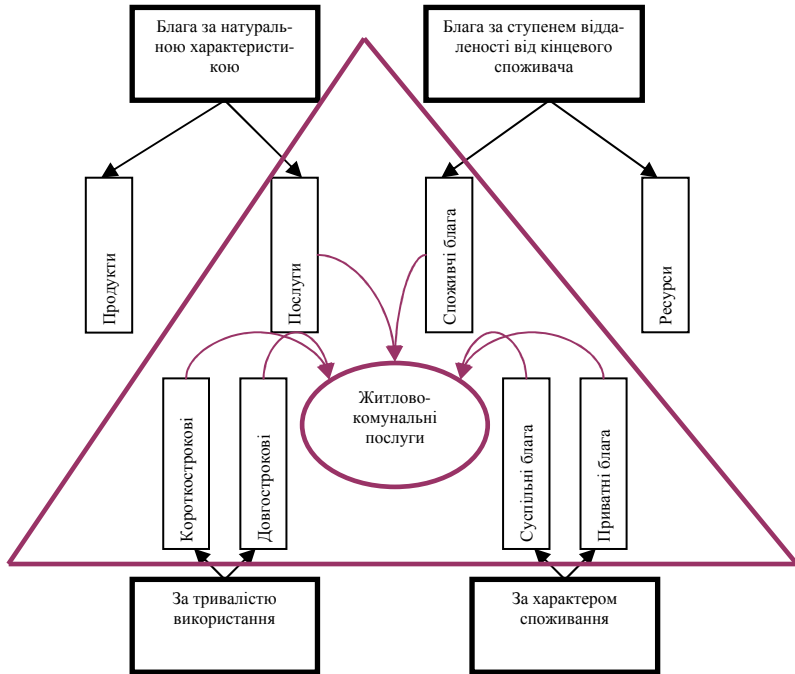

Рис.1 – Характеристика житлово-комунальних послуг як економічного блага

Особливістю чистого суспільного блага є те, що отримання користі від нього окремим споживачем неможливе, тому ці блага споживають незалежно від того є споживач платником чи ні. А користність чистого приватного блага можна поділити між споживачами таким чином, що її зможуть отримати тільки покупці блага. Крім того споживання чистого суспільного блага одним споживачем не знижує доступність блага для інших споживачів. Наприклад, при користуванні такою житловою послугою, як водовідведення одним споживачем не зникає можливість одночасного користування нею іншими споживачами.

Під час існування Радянського Союзу діяльність підприємств сис-

теми житлово-комунального господарства здійснювалась за такими нормами та стандартами, що житлово-комунальні послуги сприймалися споживачами як чисті суспільні блага. Доступність житлово-комунальних послуг формувала у споживачів відчуття природної наявності цих благ. Під впливом трансформаційних процесів у вітчизняній економіці після набуття Україною незалежності, відбувається перетворення житлово-комунальних послуг на змішані суспільні блага, які іноді навіть ближче за своїми характеристиками до чистого приватного блага. Розподіл житлово-комунальних послуг у складі суспільних та приватних благ в сучасних умовах можна представити наступним чином (рис.2).

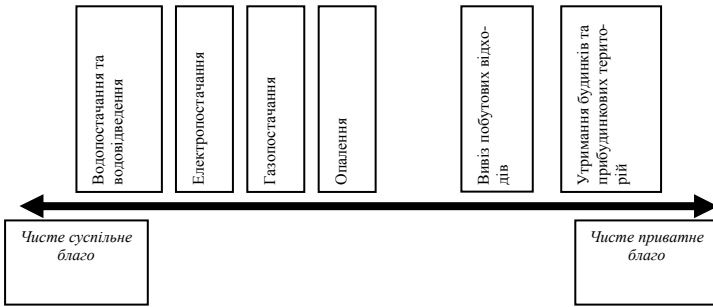

Рис.2 – Розподіл житлово-комунальних послуг між суспільними та приватними благами

У складі житлово-комунальних послуг неможливо виділити чисті суспільні чи чисті приватні блага. Але такі послуги, як водопостачання та водовідведення, газо- та електропостачання і опалення за своїми характеристиками ближче до чистих суспільних благ. В той же час послуги з вивозу побутових відходів та утримання будинків і прибудинкових територій є більш приватними.

Чисті суспільні блага оплачуються за рахунок загального оподаткування. На відміну від них послуги житлово-комунального господарства, яким притаманні риси чистого суспільного блага оплачуються за рахунок плати за житлові послуги. Але, коли вони надаються жителям багатоквартирних будинків, більшість з них отримують усі користувачі разом, незалежно від того сплачували вони за користування цими послугами в поточному періоді чи ні. Житлово-комунальні послуги не можна назвати чистим суспільним благом, тому що для них граничні витрати на надання послуг окремому споживачу завжди існують на відміну від чистого суспільного блага, для якого граничні витрати зав-

жди наближаються до нуля. На підставі того, що житлово-комунальним послугам притаманні риси чистого суспільного блага і в той же час є значні відмінності, доцільно включити їх до групи змішаних суспільних благ, яким притаманні тільки деякі властивості суспільних благ. Житлово-комунальним послугам як змішаному суспільному благому притаманні такі риси чистого суспільного блага:

- фізична доступність, тобто можливість споживача отримати це благо в будь який час – більшість послуг підприємств системи житлово-комунального господарства надається цілодобово;

- соціальна корисність, яку отримують всі споживачі суспільного блага, навіть якщо вони безпосередньо не користуються даним благом – прибирання прибудинкових територій та вивіз побутових відходів передбачає отримання корисності не тільки жителями окремих будинків, що сплачують ці послуги, а навіть і громадянами, які проживають в інших районах;

- послуги можуть надаватися органами державної або муніципальної влади чи іншим суб'єктом;

- підприємства, що надають житлово-комунальні послуги, базуються як на суспільній, так і на приватній власності.

Змішані суспільні блага можуть бути як локальними, так і колективними. Фундаментальні ідеї теорії локальних змішаних суспільних благ вперше було представлено в роботі Ч.Тіббу [6]. Згідно з його гіпотезою, агенти з однаковими перевагами розселюються по муніципалітетам відповідно до своїх уподобань. В результаті здійснення цього механізму стає можливим ефективно надання локальних суспільних благ. Важливою рисою локальних суспільних благ є просторова обмеженість кола потенційних споживачів. У межах житлово-комунального господарства такими благами є послуги водопостачання, водовідведення, електро- та газопостачання, а також опалення. Це обумовлено територіальним розміщенням технологічних мереж підприємств, що надають названі послуги. Колективними є такі житлово-комунальні послуги, що надаються невеликій кількості споживачів. Такими є послуги з вивозу побутових відходів, утримання будинків та прибудинкових територій. Можна виділити декілька ключових факторів, які впливають на характер споживання житлово-комунальної послуги як локального чи як колективного змішаного суспільного блага:

- необхідна технологічна озброєність підприємства системи житлово-комунального господарства;

- кількість споживачів, що обслуговуються;

- географічні особливості регіону, який обслуговується підприємством та ін.

Розподіл житлово-комунальних послуг за цими ознаками та з урахуванням названих факторів можна представити наступним чином (рис.3).

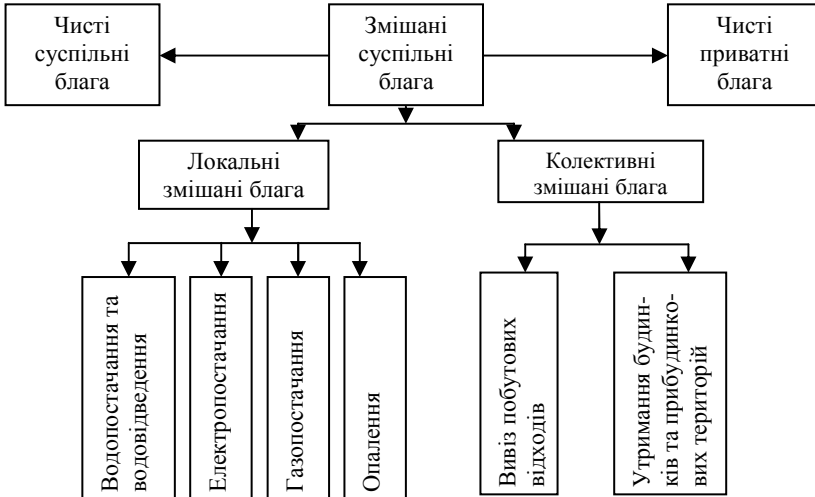

Рис.3 – Житлові послуги як змішане суспільне благо

Незважаючи на те, що окремі послуги житлово-комунального господарства не є чистими суспільними чи чистими приватними благами для їх споживачів, під час управління діяльністю підприємств системи житлово-комунального господарства необхідно враховувати дані особливості послуг, що ними надаються. Важливий напрям досліджень локальних суспільних благ пов'язаний з проблемою територіальної організації, розгляд якої дозволяє визначити оптимальний розподіл загальнонаціональної території на окремі одиниці різних рівнів, що забезпечують децентралізовану пропозицію благ, а також допомагає розрахувати бажаний обсяг реалізації благ та методи фінансування їх виробництва. Ці питання детально розглядаються в теорії клубів.

Кількість споживачів більшості житлово-комунальних послуг є заданою величиною, у зв'язку з цим, згідно з теорією клубів, найвища ефективність користування житловими послугами з урахуванням ресурсів, що витрачаються на їх надання, отримується споживачем тоді, коли його граничні витрати на отримання цих послуг урівноважують його граничну корисність. Тому кількість пропонованих до споживання житлово-комунальних послуг повинна збільшуватися до тих пір,

доки не встановиться рівновага між граничними витратами споживача та його граничною корисністю від споживання даного блага.

Подальший розвиток теорія локальних змішаних суспільних благ отримала в роботах провідного французького спеціаліста з економіки міста П.-А. Дерика [7], який займався питаннями взаємодії теорії локальних суспільних благ та зовнішніх ефектів. Взаємодія цих напрямів дозволяє розглянути проблему розміщення на території міста установ, що надають локальні блага.

На підставі вищенаведеного можна виділити наступні загальні характеристики локального суспільного блага:

- локальні суспільні блага можна розподілити між окремими споживачами;
- локальним благам, на відміну від чистих суспільних, притаманний просторовий ефект;
- локальні блага мають змінну якість обслуговування на різних територіях.

Локальним змішаним благам більшою мірою притаманні риси чистого суспільного блага ніж колективним змішаним благам. Тому для таких житлово-комунальних послуг, як водопостачання, водовідведення, газо- та електропостачання і опалення гостро стоїть, так звана, проблема безбілетника, або ухилення від сплати за надані послуги. Це обумовлено тим, що ці послуги надаються одночасно всім споживачам. Максимізуючи власну корисність кожен зі споживачів такої послуги прагне звести свою долю витрат до мінімуму. Тому, при побудові цінової політики та практики роботи зі своїми клієнтами, підприємства системи житлово-комунального господарства повинні враховувати цю особливість послуг, що ними надаються.

Отже, визначення місця житлово-комунальних послуг серед окремих видів економічних благ дозволяє виокремити їх особливі характеристики, які створюють умови функціонування на ринку підприємств, що їх надають. А це допоможе окремим підприємствам не тільки узгодити свої дії, але й отримати переваги в конкурентній боротьбі, що є особливо важливим при переході на ринкові умови діяльності підприємств під час реформування сфери житлово-комунального господарства.

1. Про житлово-комунальні послуги: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 47, ст.514.

2. Ахинов Г.А., Жильцов Е.Н. Экономика общественного сектора. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 345 с.

3. Якобсон Л.И. Экономика общественного сектора: основы теории государственных финансов. – М.: Аспект-Пресс, 2002. – 319 с.

4. John Richard Hicks. Collected Essays in Economic Theory, 1981-83.

5. Аткинсон Э.Б., Стиглиц Дж. Лекции по экономической теории государственного сектора. - М., 1995. – 430 с.
6. Tiebout C, 1956. A Pure Theory of Locals Expenditures. Journal of political economy, v. 64. pp. 416-424.
7. Derycke P.-H. Economie et Planification Urbaines (t.1 "LEspace Urbain"), P., Themis -P.U.F., 1979. – 410 p.

Отримано 30.09.2010

УДК 330.101.332

І.А. ОСТРОВСЬКИЙ, канд. екон. наук, О.А. ШЕКШУЄВ

Харківська національна академія міського господарства

О.М. ШВЕЦЬ

Інститут післядипломної освіти й дистанційного навчання

(Севродонецьке відділення)

ПРО ДЕЯКІ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Розглядаються деякі інституціональні складові реформування житлово-комунального господарства України.

Рассматриваются некоторые институциональные составляющие реформирования жилищно-коммунального хозяйства Украины.

Some institutional components of housing and public utilities economy reform of Ukraine are considered.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, інституціоналізація суб'єктів ЖКГ, тарифоутворення.

Житлово-комунальне господарство країни як «хронічний хворий» залишилося без належної уваги загальнодержавної влади, а місцеві органи самоврядування за повною програмою отримали прояви недофінансування, старіння основних фондів, недосконалості системи управління ЖКГ. Але саме криза може стати початком оновлення управлінської складової, перегляду підходів до реформування.

Проблеми трансформації системи управління житлово-комунального господарства детально проаналізовано в роботах Н.Гури, В.Полуянова, А.Ряховської, О.Тищенко [1-4] та інших дослідників. Одночасно стало очевидним те, що реформування під час кризи має суттєві фінансові та інституціональні обмеження. Тому дискусії про одношайний перехід до децентралізації управління об'єктами ЖКГ, прискорене впровадження лічильників комунальних послуг, чисто ринковий характер взаємовідносин постачальників і споживачів комунальних послуг мають подальший сенс. Але вивчення протилежних поглядів і узагальнення підходів дозволяють зробити деякі важливі висновки.